

ՀՀ ՊՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՐՄԵՆ ԱՐԹՈՒՐԻ ԱՂԱԲԱԲՅԱՆ

**ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՓՈԽԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՄԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

ԻԳ.00.02 - «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ, միջազգային հարաբերություններ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ – 2018

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտում:

Գիտական ղեկավար՝

քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

S. S. Քոչարյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գ. Մ. Քեոյան

քաղաքական գիտությունների թեկնածու

Ե. Մ. Վարդազարյան

Առաջատար կազմակերպություն՝

Հայ-ռուսական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը տեղի կունենա 2018թ. հուլիսի 10-ին՝ ժամը 13:00-ին, ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՀ-ի «Քաղաքագիտություն» 056 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Մասնագիտական խորհրդի հասցեն՝ ՀՀ, ք. Երևան - 0037, Կ. Ուլենցու փողոց 56/6:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքվել է 2018 թ. հունիսի 8-ին:

056 Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,

հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Պ. Գ. Ասատրյան 2. Դ. Ասատրյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Ռուսաստանը՝ որպես Հարավային Կովկասում պատմականորեն խոշոր դերակատար, ներգրավված է տարածաշրջանային զարգացումներում և իր մասնակցությունն է բերում անվտանգության ապահովման, էներգակիրների տեղափոխման ու առաքման, տրանսպորտային երթուղիների ձևավորման, առկա հակամարտությունների կարգավորման գործընթացներին: Ռուսաստանի ներգրավվածությունը տարածաշրջանային զարգացումներում անհրաժեշտ է դիտարկել երկու հարթություններում: Մի կողմից՝ որպես Հարավային Կովկասի անմիջական հարևան՝ Իրանի և Թուրքիայի հետ մեկտեղ հանդես է գալիս որպես տարածաշրջանային գործընթացների անմիջական մասնակից և պաշտպանում է այստեղ իր ունեցած ավանդական շահերը: Մյուս կողմից՝ ինչպես և ԱՄՆ-ն ու եվրոպական մի շարք երկրներ, Ռուսաստանը դիտարկում է Հարավային Կովկասը ավելի լայն աշխարհաքաղաքական համատեքստում և ունի իր շահագրգռվածությունը զարգացման հեռանկարների հարցում:

Ռուսաստանի հետ փոխհարաբերությունները առանձնահատուկ են Հայաստանի անվտանգության քաղաքականության առաջնայնությունների շարքում, ինչը պայմանավորված է բազմաթիվ ու բազմապիսի գործոններով, մասնավորապես՝ հարավկովկասյան ուղղությանը վերաբերող գործընթացներում հայ-ռուսական ավանդական կապերով Ռուսաստանի նշանակալի ներգրավվածությամբ, առևտրատնտեսական ներուժով և տարածաշրջանային անվտանգության հիմնահարցերով, Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հարցում ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համանախագահ լինելու հանգամանքով, Ռուսաստանում հայ մեծաքանակ համայնքի առկայությամբ:

Հաշվի առնելով նվաճ բոլոր հանգամանքներն ու իրողությունները՝ ատենախոսությունը ներառում է թե՛ ժամանակակից գլոբալ գործընթացների, և թե՛ հայ-ռուսական համագործակցությանը դրանց առնչությունների վերաբերյալ քաղաքական և քաղաքագիտական վերլուծություններ, գործակցության տեսագործնական կողմերի պարզաբանումներ, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության անվտանգային քաղաքականության վրա այդ գործակցության արդյունքների և հնարավոր զարգացումների կանխատեսմանն ու գնահատմանը վերաբերող հետազոտություններ:

Հայաստանի, ինչպես նաև Ռուսաստանի համար հատկապես այս կարևոր ժամանակահատվածում, երբ երկու երկրները մասնակցում են բազմաթիվ անվտանգային, ռազմաքաղաքական և այլ բնույթի գործընթացների, ռազմավարական նշանակության հարաբերությունների զարգացման ու կատարելագործման հիմնահարցերի գիտական հիմնավորվածությունը, ինչին ուղղված է նաև սույն ատենախոսությունը, դառնում է անհրաժեշտություն: Իսկ հաշվի առնելով այն, որ Հայաստանի դաշնակցային գործունեությունն, առաջին

հերթին, կապվում է հենց Ռուսաստանի հետ, և պաշտոնական Մոսկվան երևանը դիտում է որպես ռազմավարական դաշնակից, հետևաբար այդ հարաբերությունների ուսումնասիրությունն այսօր առավել քան արդիական է, իսկ դրանց նկատմամբ գիտական հետաքրքրվածությունը՝ հիմնավոր:

Ատենախոսության թեմայի մշակվածության աստիճանը:

Ռուսաստանի Դաշնության համար Հարավային Կովկասը միշտ էլ հանդիսացել է ռազմավարական կարևոր նշանակություն ունեցող տարածաշրջան և որոշակի առումներով նաև ազդել է այդ երկրի անվտանգության երաշխավորվածության մակարդակի վրա: Հայաստանի Հանրապետության պարագայում Ռուսաստանի դիրքորոշումը ունի պատմական նախադրյալներ և արդի ռազմավարական նշանակություն:

Շեղանակներում նախևառաջ ուսումնասիրվել են հետխորհրդային շրջանի և արդի ժամանակաշրջանում Հայաստանի և Ռուսաստանի հարաբերությունների զարգացումները¹, դրանք տարանջատվել են ըստ առանձին ոլորտների², ինչը հնարավոր է դարձնում առավել հանգամանալից հասկանալ հայ-ռուսական գործակցության ներկա մակարդակը, գնահատել արդյունավետություն ունեցող ուղղությունները և վեր հանել որոշակիորեն պասիվ մնացած կապերը:

Ատենախոսության թեմայի շրջանակներում կարևոր է առանձնացնել Հարավկովկասյան տարածաշրջանային հիմնախնդիրների համատեքստում Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության գործակցությանը վերաբերող գիտական աշխատանքներն³ և երկու երկրների ղեկավար-

¹ **Քոթանջյան Հ.Ս.**, Հայաստանը և միջազգային հանրությունը // Հակամարտության էթնոքաղաքագիտություն: Հայաստանի ռազմական քաղաքականության և ազգային անվտանգության հիմունքները, Եր., ՀՀ ՊՆ Դ. Կանայանի անվան ԱՌՀԻ, 2010, **Минасян С.М.**, Процесс формирования системы коллективной безопасности в рамках СНГ: история и перспективы // Вестник Армяно-российского университета. -2003 և այլն:

² **Ջաքարյան Ա.Բ.**, Տարածաշրջանային անվտանգություն. հայ-ռուսական երկկողմ համագործակցություն և համատեղ ջանքեր՝ ի շահ կայուն և խաղաղ զարգացման, 19.11.2016թ., <https://shabat.am/am/article/99815/Taratsashrjanayin-anvtangutyun.-hayrusakan-erkkoghgh-hamagortsakcutyuan>, **Քոթանջյան Հ.Ս.**, ՀՀ ազգային շահերի ապահովման հեռանկարները համընդհանուր անվտանգության համակարգի արդիականացման համատեքստում // «Հայկական բանակ», Եր., 2009, թիվ 4, **Жукова М.Г.**, Роль и место России в вопросах международной энергитической безопасности / Зарубежное регионоведение: проблемы теории и практики: материалы VII Междунар.науч.конфер.; Под ред. А.А.Корнилова и др., Н.Новгород: ННГУ им. Н.И.Лобачевского, 2015 և այլն:

³ **Հարությունյան Գ.**, Տարածաշրջանի աշխարհաքաղաքական բյուրեղացում է տեղի ունենում Հարավային Կովկասում, 18.12.2013 թ., http://www.noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=12444, **Бовдунов А.**, КАРАБАХСКИЙ КВАДРАТ: ПОЧЕМУ АЗЕРБАЙДЖАН СБЛИЖАЕТСЯ С МОСКВОЙ, А АРМЕНИЯ - С НАТО?, 09.08.2017, <https://www.geopolitica.ru/article/karabahskiy-kvadrat-pochemu-azerbaydzhan-sblizhaetsya-s>

ների ու այլ պաշտոնատար անձանց արտահայտած դիրքորոշումները⁴, համադրել թե՛ հայ, թե՛ ռուսական, ինչպես նաև արտասահմանյան այլ փորձագետների գնահատականները⁵ տարածաշրջանային գործընթացներում Ռուսաստանի ներգրավվածության և Հայաստանի կողմնորոշվածության հիմնահարցերի առնչությամբ:

Հիմնարար նշանակություն են ունեցել պաշտպանական-անվտանգային ու ռազմական-ռազմավարական ուղղվածությամբ, ինչպես բազմակողմ՝ հիմնականում ՀԱՊԿ-ի շրջանակներում, այնպես էլ երկկողմ ձևաչափերով միջպետական և միջգերատեսչական փոխահարաբերությունների հետ կապված վերլուծությունների ու գիտական հետազոտությունների⁶ և հրապարակումների⁷ ներբեռնումը հետազոտության մեջ: Այս համատեքստում հիմքային

moskvoy-armeniya-s-nato, **Шухно С.**, Армения с вступлением в ЕАЭС показала взрывной рост экономики, 04.04.2017, <https://ru.armeniasputnik.am/armenia/20170404> և այլն:

⁴ Ռուսաստանը մեր ռազմավարական դաշնակիցն է, սակայն զոր է զենք վաճառում Ադրբեջանին: Սերժ Սարգսյանի հարցազրույցը Deutsche Welle-ին, 08.04.2016թ., <http://www.tert.am/am/news/2016/04/08/sargsyan-interview/1986068>, ՀՀ և ՌԴ նախագահների պաշտոնական հանդիպման տեքստ, Մոսկվա, 07.09.2015թ. <http://www.president.am/hy/press-release/item/2015/09/07/President-Serzh-Sargsyan-meeting-with-Vladimir-Putin-President-of-Russia/>, **Саргсян В.**, «Возобновление войны станет серьезнейшей угрозой», Министр обороны Армении рассказал о сотрудничестве с Москвой и НАТО, 21 декабря 2016, <https://lenta.ru/articles/2016/12/21/sargsyan/> և այլն:

⁵ **Քոթանջյան Հ.**, Հայաստանի հաշվեկշռված արտաքին քաղաքականությունը որպես Ռուսաստան-ԱՄՆ երկխոսության հաստատման հարթակի ստեղծման ռազմավարական հնարավորություն, 28.01.2017թ., http://www.diplomat.am/publ/authors/hayk_qotanyan/1/133-1-0-1627, **Բարսեղյան Ս.**, Հայ-ռուսական հարաբերությունների ընկալումներն ազգային անվտանգության համատեքստում, 21.03.2017թ., <http://www.aravot.am/2017/03/21/868530/>, **Коновалов И.**, Применять системы «Солнцек» в Карабахе для Азербайджана будет бессмысленно, 11.07.2017, <http://ru.1in.am/1194843.html> և այլն:

⁶ **Քոթանջյան Հ.**, Հարկ չկա, որ Ռուսաստանը պարիտետային սզրունքներով վերաբերվի Ադրբեջանին, 04.04.2016թ., <http://www.1in.am/1882819.html>, **Քոչարյան Տ.Տ.**, Հայաստանի Հանրապետության ռազմական անվտանգության ապահովումը ազգային անվտանգության համատեքստում, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2012, **Poghosyan B.**, «The appointment of General Khachaturov as head of the CSTO has both positive and negative implications for Armenia», 01.05.2017, [Commonspace.eu](http://www.commonspace.eu/index.php?m=23&news_id=4215), http://www.commonspace.eu/index.php?m=23&news_id=4215 և այլն:

⁷ ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի հայտարարությունը ՀԱՊԿ Հավաքական անվտանգության խորհրդի նստաշրջանի արդյունքների վերաբերյալ, 14.10.2016թ., <http://www.president.am/hy/press-release/item/2016/10/14/president-serzh-sargsyan-meeting-csto-press/>, **Քոչարյան Շ.**, ՀԱՊԿ գլխավոր քարտուղարի տեղը Հայաստանինն է, 19.01.2017թ., http://arminfo.info/full_news.php?id=23749&lang=1#sthash.pn7izEHS.dpuf, **Бордюжа Н.**, Ночные события в Карабахе могут привести к крупномасштабному

դեր են կատարել նաև Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև գործող պայմանագրային և նորմատիվ իրավական սկզբնաղբյուրների⁸ քննարկումը, դրանց փոխպայմանավորվածության և փոխլրացման մոտեցումների վերծանումը, հայեցակարգային զարգացման կառուցակարգերի մշակումները:

Առանձնակի դիտարկվել են արցախյան հակամարտության ծագման ու խաղաղ կարգավորման բանակցային գործընթացում Ռուսաստանի դերակատարության հիմնահարցերին վերաբերող գիտահետազոտական աղբյուրները⁹, պատմական ժամանակագրությամբ ներկայացվել են հիմնախնդրին առնչվող տպագիր և էլեկտրոնային հաղորդագրությունները¹⁰, ինչպես նաև միջազգային տարբեր մակարդակներում հնչեցված տեսակետներն ու արձագանքները¹¹ Մինսկի խմբի շրջանակներում բանակցությունները շարունակելու կապակցությամբ:

конфликту, 02.04.2016, http://newsarmenia.am/news/nagorno_karabakh/nochnye-sobytiya-v-karabakhe-mogut-privesti-k-krupnomasshtabnomu-konfliktu-bordyuzha/ և այլն:

⁸ Договор О дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Армения, 29.08.1997, http://www.lawrussia.ru/texts/legal_555/doc555a808x659.htm, Договор о коллективной безопасности, Совершено в г. Ташкенте 15 мая 1992г. в одном подлинном экземпляре на русском языке. МОЦИП ОДКБ, Армения, <http://www.odkb-armenia.am/doc03.php>, Устав Организации Договора о Коллективной Безопасности. Совершено в городе Кишиневе 7 октября 2002г. МОЦИП ОДКБ, Армения, <http://www.odkb-armenia.am/doc01.php> և այլն:

⁹ **Մանասյան Ա., Ղևոնդյան Ա.**, Լեռնային Ղարաբաղ. ինչպես է դա եղել, Եր., Հանրային կապերի և տեղեկատվության կենտրոն, 2011, **Маркаров А.**, В переговорном процессе Республику Арцах необходимо рассматривать в качестве игрока, 20 май 2017, <https://armenpress.am/rus/news/891569/v-peregovornom-processe-respubliku-arcakh-neobkhodimo-rassmatrivat.html>, **Корнилов А.А.**, Региональные приоритеты внешней политики России как отражение нелинейных стратегических подходов / Зарубежное регионоведение: проблемы теории и практики: материалы VII Междунар.науч.конфер.; Под ред. А.А.Корнилова и др., Н.Новгород: ННГУ им. Н.И.Лобачевского, 2015 և այլն:

¹⁰ **Քրթանջյան Հ.Ս.**, Հաստատութենական շինարարությունը Ղարաբաղում. ԼՂՀ-ն՝ դեֆակտո օրինական ժողովրդավարական պետություն, 2014 թ. հուլիսի 1-2, <http://www.aravot.am/2014/07/02/476575/>, ԼՂ հակամարտության խաղաղ կարգավորման հիմնարար սկզբունքները: <http://armtimes.com/hy/article/25855>, Կազանի փաստաթուղթ, Առավոտ օրաթերթ, <http://www.aravot.am/2016/06/23/707410/>, **Chavarche Kotcharian**, «Pourquoi le conflit du Haut-Karabagh n'est toujours pas réglé?», Ed. JeanPierre Vettovaglia, Prévention des crises et promotion de la paix (volume III). Bruylant, septembre 2013 և այլն:

¹¹ **Լավրով Ա.**, Ղարաբաղյան հակամարտությունը կարող է կարգավորվել միայն բանակցությունների միջոցով, 06.06.2017թ., <https://news.am/arm/news/394058.html>, <https://news.am/rus/news/5494.html>, **Маркаров А.**, Признание независимости НКР со стороны Армении переведет конфликт в новый этап, 4 май 2016, <https://armenpress.am/rus/news/846139/priznanie-nezavisimosti-nkr-so-storoniy-armenii-perevedet.html> և այլն:

Բացի նշվածներից, հետազոտության անցկացման ընթացքում օգտագործվել են նաև մասնագիտական այլ կարևոր ուսումնասիրություններ ու սկզբնաղբյուրներ: Հայ-ռուսական հարաբերությունների օրակարգային հազեցվածության մակարդակը պայմանավորել է տպագիր և էլեկտրոնային մամուլում հրապարակվող փաստաթղթերի, հոդվածների, հայտարարությունների ու այլ տիպի տեղեկատվական վերլուծությունների ծավալուն լինելը, որոնք համադրելով պատմական ակնարկների, համեմատական գնահատականների հետ, հնարավոր դարձավ առանձնացված կերպով պատկերացնել երկկողմ հարաբերություններում ծագած խնդիրները, դրանց պատճառները և նախանշել լուծման հնարավոր տարբերակները՝ հիմքում դիտարկելով Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության քաղաքականության արդյունավետ իրականացումը:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության ապահովման դիտանկյունից գնահատել հայ-ռուսական ռազմավարական դաշինքի ազդեցության հնարավորությունները, բացահայտել երկու երկրների հարաբերությունների առանձնահատկությունները անվտանգային ու ռազմաքաղաքական զարգացումների համատեքստում, ինչպես նաև ուսումնասիրել Ռուսաստանի դերակատարությունը արցախյան հակամարտության կարգավորման բանակցային գործընթացում:

Նշված նպատակին հասնելու համար ատենախոսությունում առաջադրվել և լուծվել են հետևյալ հետազոտական խնդիրները.

- ուսումնասիրել հետխորհրդային շրջանում հայ-ռուսական հարաբերությունների ձևավորումն ու զարգացման ընթացքը,

- վերլուծել երկկողմ համագործակցության հիմնական ուղղությունները,

- բացահայտել Հարավային Կովկասի տարածաշրջանում Ռուսաստանի ազդեցության շրջանակները և Հայաստանի առնչությունները այդ գործընթացներին,

- վեր հանել բազմակողմ ձևաչափով հայ-ռուսական համագործակցության նշանակությունը Հայաստանի անվտանգային և պաշտպանական հնարավորության զարգացման գործում,

- գնահատել հայ-ռուսական ռազմական, ռազմավարական կապերի զարգացման դինամիկան և հիմնական ձեռքբերումները,

- քննարկել Արցախի շուրջ հակամարտության կարգավորման գործընթացում Ռուսաստանի Դաշնության մասնակցության շրջանակները:

Հետազոտության օբյեկտն է հայ-ռուսական դաշինքի դերը և նշանակությունը Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության ապահովման գործում, ինչպես նաև երկկողմ ու բազմակողմ ձևաչափերով երկու երկրների մասնակցությունը տարածաշրջանային պաշտպանական-անվտանգային գործընթացներին:

Հետազոտության առարկան է Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջև ձևավորված ռազմավարական դաշինքի զարգացումները, ինչպես նաև երկրի անվտանգության հետ կապված առանձին ոլորտներում և ուղղություններում հայ-ռուսական հարաբերությունները:

Ատենախոսության տեսամեթոդական հիմքը: Հետազոտության տեսական աղբյուրները կազմել են ինչպես հայկական, այնպե՛լ էլ ռուսական և արտասահմանյան այլ մասնագետների հեղինակած աշխատանքները, ինչպես նաև հայ-ռուսական փոխգործության վերաբերյալ այդ երկու պետությունների ղեկավարությունների կողմից արտահայտած պաշտոնական դիրքորոշումներն ու մեկնաբանությունները: Ատենախոսության համար հիմք են ծառայել հետազոտության խնդրո առարկայի վերաբերյալ քաղաքագետների, իրավագետների, պատմաբանների, սոցիոլոգների, փիլիսոփաների և գիտահետազոտական այլ ուղղությունների տարբեր հրատարակումներ, փորձագիտական գնահատականներն ու վերլուծությունները: Ուսումնասիրվել է ՀՀ և ՌԴ գործակցության համատեքստում առկա իրավապայմանագրային դաշտը՝ երկկողմ ու բազմակողմ համաձայնագրեր, պայմանագրեր, հուշագրեր և այլ նմանատիպ նշանակության փաստաթղթեր:

Հետազոտության ընթացքում օգտագործվել են ինչպես ընդհանուր գիտական, այնպես էլ միջճյուղային և նեղ մասնագիտական մեթոդներ ու մոտեցումներ: Մասնավորապես, օգտագործվել են համակարգային վերլուծությունը, համեմատական և բովանդակային վերլուծությունը, պատմադիվանագիտական և իրավապայմանագրային փաստաթղթային վերլուծությունը: Աշխատանքում կիրառվել են տրամաբանական, նկարագրողական, պատմական, գործընթացային և իրադարձային նկարագրության, վիճակագրական ամփոփման ու ուսումնասիրության մոտեցումները:

Ատենախոսության գիտական նորույթը: Հետազոտության շրջանակներում առավել մանրամասն պարզաբանվել են հայ-ռուսական հարաբերությունների օրինաչափությունները, վերլուծվել են ձեռքբերումները և դրանց արդյունքները: Հարավային Կովկասում անվտանգության կայունացման գործում հայ-ռուսական հարաբերությունների դերի, նշանակության, տարածաշրջանային և միջազգային գործընթացներին Հայաստանի և Ռուսաստանի՝ որպես առանձին պետությունների և դաշնակիցների ներգրավվածության, այդ գործընթացների վրա ներպետական քաղաքականության ազդեցության արդյունավետության համապարփակ ուսումնասիրումը թույլ է տալիս ամբողջական կերպով պատկերացնել բոլոր այն նախադրյալները և պայմանները, որոնք նպաստել են հայ-ռուսական ժամանակակից հարաբերությունների ձևավորմանը, հետագա զարգացմանն ու ամրապնդմանը: Աշխատանքում մեծ ուշադրություն է դարձվել նաև Հայաստանի ժամանակակից արտաքին և անվտանգային քաղաքականության խնդրահարույց հարցերից մեկի՝ Արցախի հակամարտության նախապատմությանը, այդ կոնֆլիկտի կարգավորման

գործընթացի արդի փուլին, խնդիրներին ու հնարավոր զարգացումներին, ինչպես նաև Ռուսաստանի Դաշնության ակտիվ մասնակցությանը բանակցային գործընթացներին:

Բացի այդ, գիտական նորույթը կարելի է ներկայացնել հետևյալ ձևակերպումներում.

- Ռուսաստանը հանդիսանում է Հարավային Կովկասի թերևս ամենաազդեցիկ ակտորը, հետևաբար՝ խնդիրների լուծման համար քաղաքական, տնտեսական և այլ ռեսուրսների կենտրոնացման ու հավաքագրման բեռը ընկած է հենց նրա ուսերին: Այդ ռեսուրսները կարելի է կենտրոնացնել և ուղղել այնպիսի խնդիրների լուծմանը, ինչպիսիք են՝ տարածաշրջանային անվտանգության պահպանումը, քաղաքական ու կրոնական ծայրահեղականության տարածման կանխարգելումը, կարգավորումը հին կոնֆլիկտների և նորերի խուսափումը, զարգացնել էներգահոսքերի, տրանսպորտային ուղիների համակարգը և այլն: Ռուսաստանի գործելակերպի արդյունքում տարածաշրջանի երկրների միջև պետք է ոչ թե տարանջատվածությունը էլ ավելի խորանա, այլ հաստատվի փոխհամագործակցություն և գիտակցվի այն հանգամանքը, որ իրենց երկրների անվտանգությունն ու զարգացումն անմիջականորեն կապված է Հարավային Կովկասի տարածաշրջանի կայունության հետ:

- Հայ-ռուսական փոխգործակցությունը ակտիվ խթանվում է երկու երկրների բարձրաստիճան ղեկավարության կողմից, սակայն ոլորտային առումով հարկ է փաստել, որ բացի պաշտպանական ուղղությունից, մյուս հարթություններում երկկողմ կապերը այդքան էլ չեն բավարարում ու համարժեքորեն արտացոլում ընդհանուր բարեկամական հարաբերությունների մակարդակը: Անհրաժեշտ է զարգացնել գործակցությունը անվտանգության համակարգի բոլոր ենթաոլորտների համընդգրկմամբ, ինչը միանշանակ կնպաստի թե երկկողմ ընդհանուր գործակցության ամրապնդմանը, թե Հայաստանի Հանրապետության անվտանգության համակարգի՝ ռուսական բևեռի կայունության երաշխավորմանը:

- Հայաստանի անվտանգության գրեթե բոլոր ոլորտների կայուն զարգացման հրամայականից ելնելով և հաշվի առնելով ներկա տնտեսական պայմանները՝ Հայաստանի Հանրապետության անդամակցությունը ԵԱՏՄ-ին, տնտեսության ու անվտանգային հենքի զարգացման այլընտրանքային ճանապարհ է, և առկա ու հնարավոր մարտահրավերներով հանդերձ, Հայաստանը պետք է փորձի առավելագույն օգուտները քաղել միությանը անդամակցությունից: Դրա համար հարկավոր է ոչ միայն «ընդունել» պայմանագրի կետերը, այլև առաջադրել սեփական պահանջները, քանի որ ԵԱՏՄ օրենսդրությունն ընդունվում է կոնսենսուսի հիման վրա, միությունում օրենքով հավասար պայմաններ են երաշխավորվում բոլոր անդամների համար (միաժամանակ հաշվի առնելով, որ Ռուսաստանը իշխողի դիրքերից է

ղեկավարելու ԵԱՏՄ-ն և դրա շրջանակներում իրականացվող իր քաղաքականությունը անդամ երկրների հետ):

- Հարավային Կովկասը շատ կարևոր տեղ է զբաղեցնում ՀԱՊԿ պատասխանատվության սահմանների հարցում, և Հայաստանը, լինելով Կազմակերպության հիմնադիր անդամներից մեկը, տարածաշրջանում հանդես է գալիս որպես վերջինիս միակ գործընկերն ու հենարանը: Նշված կարևոր հանգամանքը Հայաստանը կարող է արդյունավետորեն օգտագործել ՀԱՊԿ անդամ ոչ բարյացակամ պետությունների հակահայկական գործողություններին ու հայտարարություններին հակակշռելու համար: ՀԱՊԿ միջամտությունը գրեթե, եթե ոչ լիովին, անհավանական է հայ-ադրբեջանական հակամարտության պայմաններում կամ էլ կարող է լինել զուտ ձևական: Սակայն, ՀԱՊԿ-ին անդամակցությունը ունի նաև առավելություններ, որոնք հիմնականում վերաբերում են պաշտպանական ու ռազմաքաղաքական կարողությունների զարգացմանը: Սրանով հանդերձ պետք է գիտակցել, որ ՀԱՊԿ-ն անհրաժեշտ ուղղություն է ՀՀ անվտանգության համակարգում, բայց միևնույն ժամանակ, չի կարող գնահատվել որպես անփոխարինելի անվտանգության քաղաքականության մեջ:

- Հայաստանը դրական ներգրավվածության է ձգտում միջազգային կապերի բոլոր ուղղություններով, ինչը այդ ասպարեզում պետական շահերի առավել արդյունավետ իրականացման հիմնական գրավականներից է և բխում է երկրի որդեգրած արտաքին քաղաքականության փոխլրացման սկզբունքից: Ուստի, եվրատլանտյան ուղղությամբ համագործակցությունն ընդլայնելու՝ Հայաստանի ձգտումները Ռուսաստանի կողմից չպետք է ընկալվեն որպես իր հետ ռազմական համագործակցության ու ՀԱՊԿ տրամաբանությանը հակասող քայլեր: Հայաստանի կողմից հռչակված փոխլրացման սկզբունքին համահունչ Ռուսաստանի հետ ռազմական գործակցության համատեքստում Հայաստանը պետք է մշտապես պատրաստ լինի շրջադարձային զարգացումների և այլընտրանքային լուծումների, քանզի արձանագրվում են նաև որոշ փաստեր՝ կապված Ռուսաստանի ոչ «անմնացորդ» վարքագծով բարեկամության դրսևորումների հետ:

- Հայաստանի անվտանգության համատեքստում հայ-ռուսական փոխգործոթյունը գնահատելու հիմնախնդրի շրջանակներում կարելի է փաստել, որ անհրաժեշտություն է հասունացել Ռուսաստանի Դաշնության հետ բարեկամական հարաբերությունների տեսլականում հստակեցնել վերջինիս դիրքորոշումը Արցախի հակամարտության կարգավորման բանակցային հարցերում, որը պետք է Հարավային Կովկասի ուղղությամբ արտահայտի այդ երկրի համընդգրկուն ռազմավարության առանցքային ուղղությունը և պաշտոնական վերաբերմունքը: Պաշտպանական-անվտանգային երկկողմ կապերում կարևոր է հակառակորդի հետ դիտարկվող ռուսական կապերին հակադրել այդ երկրի անմիջական ներգրավվումը ռազմարդյունաբերական ու

պաշտպանական միջոցների արտադրության գործընթացներում, խթանել նման գործակցության շահավետությունը՝ օգտագործելով ռուսական կողմի հնարավորությունները ոլորտային ծրագրերի արգասիքները այլ երկրների համար հետաքրքրական դարձնելու գործում:

Ատենախոսության գիտատեսական և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսությունում ներկայացված վերլուծությունները, հետազոտության արդյունքները և հիմնավորված եզրահանգումները հիմք են տալիս գնահատելու հայ-ռուսական ռազմավարական գործակցության զարգացման հնարավորություններն ու ՀՀ անվտանգության համակարգի վրա այդ հարաբերությունների ազդեցության կանխատեսումները: Ուսումնասիրության արդյունքները կարող են կիրառվել նաև գիտաուսումնական գործընթացների մեթոդական և հետազոտական ապահովման, ինչպես նաև քաղաքագիտության, իրավագիտության, պատմության և մի շարք այլ մասնագիտությունների ընդհանուր ու հատուկ կուրսերի մշակման ժամանակ:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը և հրապարակումները:

Աշխատանքը քննարկվել և հրապարակային պաշտպանության է երաշխավորվել ՀՀ ԳԱԱ Փրիխոսփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի կողմից: Ատենախոսության հիմնադրույթները հրապարակվել են գիտական հանդեսներում՝ թվով 8 (ութ) հոդվածների միջոցով:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, չորս գլխից՝ ութ ենթագլուխներով, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից: Ատենախոսության մեջ օգտագործված գրականությունը կազմում է 182 աղբյուր, իսկ ատենախոսության ընդհանուր ծավալը 162 էջ է:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորվել է հետազոտվող թեմայի արդիակա- նությունը, ներկայացվել են հիմնահարցի գիտական մշակվածության աստիճանը, օբյեկտը և առարկան, ձևակերպվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, գիտական նորույթը, աշխատանքի տեսական և կիրառական նշանակությունը:

Առաջին գլուխը՝ «**Հայ-ռուսական համագործակցության զարգացումը արդի ժամանակաշրջանում**» վերնագրով, բաղկացած է երկու ենթագլխից: Առաջին՝ «**Հայ-ռուսական միջպետական հարաբերությունները հետ- խորհրդային ժամանակաշրջանում**» ենթագլխում համառոտ բնութագրվում են հայ-ռուսական բարեկամական կապերի պատմական զարգացումները, վերլուծվում են դրանց զարգացումները հետխորհրդային շրջանում:

Հայաստանի և Ռուսաստանի՝ որպես անկախ պետությունների, միջև համագործակցությունը սկսվել է 1991թ. դեկտեմբերի 29-ից՝ «Բարեկամության, գործընկերության և փոխադարձ օգնության մասին պայմանագրի» կնքումով:

Այդ գործընթացը տեղի է ունեցել միջազգային երկխոսության առումով դժվարին պայմաններում, քանի որ ԽՍՀՄ փլուզումից հետո իրավական վակուումում հայտնվել էին ոչ միայն Ռուսաստանը և Հայաստանը, այլև նախկին միութենական մյուս հանրապետությունները: 1991թ. պայմանագիրը ոչ միայն սահմանեց երկկողմանի հարաբերությունների հիմքը, այլև որոշեց դրանց հետագա ուղղությունները և բնույթը:

Բացի այդ, Հայաստանի Հանրապետությունն իր զարգացման սկզբնական փուլում ազգային անվտանգության խնդիրները կապեց Ռուսաստանի կողմից ստեղծված հավաքական անվտանգության մոտեցման հետ¹²: Իր հերթին, հավաքական անվտանգության մասին պայմանագիրը բերեց 1992թ. օգոստոսին մեկ այլ ոչ պակաս կարևոր փաստաթղթի ստորագրմանը, որը վերաբերում էր ՀՀ տարածքում Ռուսաստանի զինված ուժերի իրավական կարգավիճակին: Արդյունքում Հայաստանի տարածքում տեղակայված նախկին խորհրդային զինված ուժերի զորամասը հանձնվեց Ռուսաստանի Դաշնությանը: Դրանով, սակայն Հայաստանի ու Ռուսաստանի միջև ռազմաքաղաքական համագործակցությունը կանգ չառավ: 3 տարի անց կքնվեց Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ռուսական ռազմակայանի մասին պայմանագիրը:

Երկրորդ՝ **«Հայ-ռուսական համագործակցության ոլորտները և զարգացման հեռանկարները»** ենթագլխում, քննարկվում է Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև համագործակցությունը քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական, մշակութային և մի շարք այլ ոլորտներում, այդ կապերի առանձնահատկություններն ու փոխպայմանավորվածությունը: Հայ-ռուսական հարաբերությունները, դրանց զարգացումը, երկու երկրների միջև համագործակցությունը բարդ ու բազմակողմանի գործընթացներ են և ներառում են քաղաքական, հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր բնագավառները: Նշանակալի է, որ համագործակցության այդ լայն շրջանակում բոլոր բաղկացուցիչները բարձր մակարդակի վրա են, որոնք առանցքային դեր են կատարում պետության անվտանգության ապահովման համար: Բարեկամական կապերի համար ամուր հիմք է ռազմական, քաղաքական, տնտեսական ու էներգետիկ ոլորտներում վստահելի համագործակցության առկայությունը և չկա որևէ ուղղություն, որտեղ հնարավոր չէ չարձանագրել կայուն զարգացում ու առաջընթացի միտումներ¹³:

¹² **Минасян С. М.**, Процесс формирования системы коллективной безопасности в рамках СНГ: история и перспективы // Вестник Армяно-российского университета. -2003. с. 46-53.

¹³ **Չաքարյան Ա. Բ.**, Տարածաշրջանային անվտանգություն. հայ-ռուսական երկկողմ համագործակցություն եւ համատեղ ջանքեր՝ ի շահ կայուն եւ խաղաղ զարգացման, 19.11.2016թ., <https://shabat.am/am/article/99815/Taratsashrjanayin-anvtangutyun.-hay-rusakan-erkkoghm-hamagortsakcutyun>

Ներկայիս աշխարհաքաղաքական իրադրությունը նաև թելադրում է ժամանակակից հայ-ռուսական հարաբերությունների բնույթը և պահանջում է առավել լուրջ վերաբերմունք, հատկապես անվտանգության ոլորտում համագործակցության նկատմամբ: Անվտանգության հարցերում ՀՀ և ՌԴ վարած քաղաքականությունը, հավաքական անվտանգության ամրապնդմանն ուղղված ջանքերը վկայում են այն լրջության մասին, որն ընկած է երկու պետությունների՝ տարածաշրջանային անվտանգության, այսպես կոչված, «թեժ կետերում» խաղաղության ու կայունության ապահովմանն ուղղված համատեղ գործունեության հիմքում: ՀԱՊԿ-ին և Եվրասիական տնտեսական միությանը Հայաստանի անդամակցությունը հնարավորություն տվեց երկու երկրներին զարգացնելու համագործակցությունը ոչ միայն հավաքական անվտանգության, այլ նաև ներքին անվտանգության, տնտեսության, մշակույթի տարբեր ոլորտներում և այլն:

Երկրորդ գլխում՝ «**Հայ-ռուսական գործընկերությունը և համագործակցությունը տարածաշրջանային հիմնախնդիրների համատեքստում**» վերտառությամբ, քննարկվում է երկու երկրների գործակցության էությունը տարածաշրջանային նշանակության գործընթացներով պայմանավորված: Առաջին՝ «**Հայ-ռուսական կապերը տարածաշրջանային շահերի դիտանկյունից**» ենթագլխում, գիտահետազոտական վերլուծությամբ գնահատվում են այդ կապերի ազդեցությունները Հարավային Կովկասում տեղի ունեցող զարգացումներում, վերլուծվում են երկու երկրների աշխարհաքաղաքական շահերն ու հետաքրքրությունները տարածաշրջանային գործընթացներում:

Հայ-ռուսական հարաբերությունները, դրանց զարգացումը, երկու երկրների միջև համագործակցությունը նաև տարածաշրջանային նշանակության գործընթացներ են և երկուստեք ներառում են քաղաքական, հասարակական կյանքի գրեթե բոլոր բնագավառները: Ռուսաստանի Դաշնության համար Հարավային Կովկասը միշտ հանդիսացել է ռազմավարական կարևոր նշանակություն ունեցող տարածաշրջան և շատ դեպքերում ազդել նրա ազգային անվտանգության վիճակի վրա¹⁴: Դրա մասին են վկայում վերջին երկու տասնամյակներում տեղի ունեցած իրադարձությունները, սոցիալ-մշակութային և տնտեսական համագործակցության վրա հիմնված գործընկերական հարաբերությունների զարգացումները հարավկովկասյան երկրների հետ:

Բացի այդ, Հարավային Կովկասում Ռուսաստանը իր ռազմական ներկայությունը դիտում է ոչ այնքան որպես քաղաքական ազդեցության գործոն, որքան նաև սեփական անվտանգության բաղադրիչ մաս: Հետևաբար, այդ ներկայության նպատակներն ու խնդիրները համադրվելու են

¹⁴ **Мансуров Т.З.**, Южный Кавказ в системе национальной безопасности Российской Федерации, <http://cyberleninka.ru/yuzhnyy-kavkaz-v-sisteme-natsionalnoy-bezopasnosti-rossiyskoy-federatsii.pdf>

տարածաշրջանում Ռուսաստանի դիրքերի պահպանման ու ամրապնդման հեռանկարների հետ: Ռուսաստանի համար անցանկալի է հարավկովկասյան երկրների անդամակցությունը և բարիդրացիական հարաբերություններն այնպիսի կառույցներին ու դաշինքներին, ինչպիսին է, օրինակ, Հյուսիսատլանտյան դաշինքը (ՆԱՏՕ):

Երկրորդ ենթազխում՝ **«Եվրասիական Տնտեսական Միությանը Հայաստանի Հանրապետության անդամակցության ազդեցությունը անվտանգության ոլորտում»**, նշվում է, որ հեռանկարային տեսանկյունից կարևորվում է ՀՀ անդամակցությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը և դրա նշանակությունը անվտանգության ոլորտում, ինչը կազմում է նաև ժամանակակից հայ-ռուսական հարաբերությունների կարևորագույն ուղղություններից մեկը:

Անցած ժամանակահատվածը ցույց է տալիս, որ Հայաստանի՝ ԵԱՏՄ անդամակցությունը չունեցավ այնպիսի ծայրահեղ բևեռացված հետևանքներ, որպիսիք նկատվեցին, օրինակ՝ Ուկրաինայում: Առանձնահատկությունն այն է, որ Հայաստանը և Ուկրաինան, ինչպես նաև հետխորհրդային տարածքի այնպիսի երկրները, ինչպիսիք են՝ Մոլդովան, Ադրբեջանը, Վրաստանը և Բելառուսը դեռևս 2009 թվականի մայիսի 7-ից Պրահայում կայացած գագաթնաժողովի արդյունքում ընդունված հռչակագրով մասնակցում էին «Արևելյան գործընկերության» շրջանակներում բազմակողմանի համագործակցությանը¹⁵: Եվ եթե դրանից հրաժարվելու և ԵԱՏՄ-ին անդամակցելու մտադրվածությունը, օրինակ, Ուկրաինայում 2014 թվականի փետրվարին հանգեցրեց Յանուկովիչի իշխանության բռնի փոփոխմանը, ապա դեպքերը այլ կերպ ընթացան Հայաստանում: Երևանը հայտարարեց Եվրոպական միության հետ «Արևելյան գործընկերության» շրջանակներում, ինչպես նաև դրանից դուրս համագործակցության ուղղությունների մեծ մասը շարունակելու պատրաստականության մասին, միաժամանակ խորացրեց Եվրասիական տնտեսական միությանը անդամակցելու գործընթացը, ինչի վերջնական արդյունքը եղավ Հայաստանի անդամակցությունը այդ կազմակերպությանը: Իր հերթին, Եվրոպական միությունը այնքան ցավագին չվերաբերվեց Հայաստանի «կորստին», ինչպես արտահայտվեց Ուկրաինայի դեպքում՝ որոշակիորեն նպաստելով մինչև պետական հեղաշրջման գործընթացը:

ԵԱՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցության մյուս առանձնահատկություններից է այն, որ միության մյուս պետությունների հետ մեր երկիրն ընդհանուր սահման չունի, ինչի արդյունքում Հայաստանի և ԵԱՏՄ մյուս երկրների միջև մաքսային, սահմանային գործընթացների շուրջ պայմանավորվածությունները

¹⁵ Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարություն, Հայաստանի համագործակցությունը ԵՄ հետ, <http://www.mfa.am/hy/country-by-country/eu/>

նույնպես կրում են յուրահատուկ բնույթ: Հայաստանի անվտանգության գրեթե բոլոր ոլորտների կայուն զարգացման հրամայականից ելնելով և հաշվի առնելով մեր երկրի ներկա տնտեսական պայմանները՝ Հայաստանի անդամակցությունը ԵԱՏՄ-ին, տնտեսության ու անվտանգային հենքի զարգացման այլընտրանքային ճանապարհ էր, և Հայաստանը պետք է փորձի առավելագույն օգուտներ քաղել Միությանը անդամակցությունից:

Երրորդ գլուխը՝ «**Հայ-ռուսական համագործակցությունը պաշտպանական-անվտանգային քաղաքականության համատեքստում**» վերնագրով, բաղկացած է երկու ենթագլխից: Առաջին՝ «**Հայ-ռուսական դաշնակցային հարաբերությունները Հավաքական անվտանգության պայմանագրի կազմակերպության շրջանակներում**» ենթագլխում հիմնավորվել է այն դրույթը, համաձայն որի՝ որևէ երկրի մասնակցությունը այս կամ այն ռազմաքաղաքական բլոկին թույլ է տալիս վերջինիս ավելի արդյունավետորեն իրականացնել սեփական անվտանգության ապահովումը տարածաշրջանային և արտատարածաշրջանային քաղաքականության տիրույթում: ՀՀ անվտանգության համար ՀԱՊԿ գործնեության նշանակության համատեքստում հարկ է ընգրծել այն համատեղ հաստատությունների և անցկացվող միջոցառումների մասին, որոնց անվերապահորեն ամենակտիվ մասնակցություն են ցուցաբերում թե Ռուսաստանը և թե Հայաստանը: ՀԱՊԿ շրջանակներում անցկացվող միջոցառումների նպատակայնության ու զարգացման տեսլականի մասով ամբողջապես արդիական է պրոֆեսոր Հ.Քոթանջյանի դիտարկումը, որով վերջինս կենսական անհրաժեշտություն է համարում, որ կազմակերպության ռազմական բաղադրիչի կազմավորման ընթացքում ՀԱՊԿ-ի գործնեությունը պետք է դուրս գա զորավարությունների շրջանակներից և հասնի խաղաղարարական օպերացիաներում ակտիվ ներգրավվածության մակարդակին¹⁶:

ՀԱՊԿ շրջանակներում պարբերական ուշադրություն է դարձվում արցախյան հակամարտության խաղաղ կարգավորմանը: Հակամարտության կարգավորման հարցի կտրվածքով կարելի է առանձնացնել, որ ինչպես ՀԱՊԿ գլխավոր մարմնի (ՀԱԽ-ի) կողմից, այնպես էլ մյուս հաստատությունների տարբեր նսիտերում անդրադարձ է կատարվում հակամարտության խաղաղ կարգավորման պահանջին, սակայն որևէ կոնկրետ գնահատական կամ քաղաքական վերաբերմունք երբևէ չի դրսևորվել:

Երկրորդ ենթագլխում՝ «**Ռազմաքաղաքական համագործակցությունը Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև**», նշվում է, որ Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումից ի վեր անցած ժամանակաշրջանում իրականացվել են

¹⁶ **Քոթանջյան Հ.**, Խաղաղապահության ոլորտում ՀԱՊԿ-ի հեռանկարները, 28.06.2013թ., <http://razm.info/13827>

բազմաթիվ ու բազմապիսի միջոցառումներ՝ ուղղված կենսագործունեության բոլոր ոլորտներում փոխշահավետ համագործակցության հետևողական զարգացմանը, միանշանակ ներառելով նաև ռազմական, ռազմաքաղաքական և ռազմատեխնիկական ուղղությունները: Հայաստանը հետևողական է զարգացնելու երկկողմ հարաբերությունները Ռուսաստանի հետ համատեղ անվտանգության ոլորտներում, հատկապես՝ ԱՊՀ-ի, ՀԱՊԿ-ի, Հակաօդային պաշտպանության համատեղ համակարգի (ՀՕՊՀՀ), սահմանների համատեղ պաշտպանության ծրագրերի շրջանակներում: Որպես անցած տարիների երկկողմ արդյունավետ գործակցության արդյունք, կարելի է փաստել առավել քան 250 միջպետական, միջկառավարական և միջգերատեսչական համաձայնագրերի ու պայմանավորվածությունների փաստաթղթային արձանագրումները¹⁷, որոնց շարքում առանձնանում են պաշտպանական-անվտանգային կառուցակարգերին վերաբերող փաստաթղթերը:

Երկկողմ ռազմատեխնիկական գործակցությունը զարգանում է 3 հիմնական ուղղություններով. ռազմատեխնիկական աջակցություն, փոխ-գործակցությունը հայ-ռուսական ռազմատեխնիկական համագործակցության միջկառավարական հանձնաժողովի գործունեության շրջանակներում և պետական արտահանման վարկերի տրամադրումը: ՀՀ պաշտպանության նախկին նախարար Վ.Սարգսյանի կողմից որպես նշված ուղղվածության մասով երկկողմ գործակցության զարգացման տեսլական գնահատվում է նաև ք.Գյումրիում հայ-ռուսական ռազմարդյունաբերական համալիրի ստեղծման առաջնահերթությունը, ինչը հայկական կողմի համար աշխատատեղերի ստեղծման հնարավորությունից բացի կնախատեսի նաև երկուստեք շահավետ հնարավորություն օգտագործելու Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը ռուսական արտադրության ռազմական տեխնիկայի ու սպառազինության շուկան ընդլայնելու առումով¹⁸:

Հայաստանում հայ-ռուսական հարաբերությունների շուրջ շարունակաբար ընթացող քննարկումներում շատ է շահարկվում այն թեզը, թե «ռուսական կողմնորոշումը» և մասնավորապես 102-րդ ռազմակայանի ներկայությունը սահմանափակում են ՀՀ ինքնիշխանությունը: Այդ առիթով նկատենք, որ օտարերկրյա ռազմակայանների առկայությունը տարբեր երկրներում, որպես կանոն, ենթադրում է երկուստեք շահեր: Որպես այդպիսին՝ ՀՀ տարածքում տեղակայված ՌԴ 102-րդ ռազմակայանի հիմնական նպատակը Հայաստանի

¹⁷ ՀՀ արտաքին գործերի նախարարություն, Արտաքին քաղաքականություն, Երկկողմ հարաբերություններ-Ռուսաստան, թարմացված 16.12.2016թ., <http://www.mfa.am/hy/country-by-country/ru/>

¹⁸ **Саргсян В.**, «Возобновление войны станет серьезнейшей угрозой», Министр обороны Армении рассказал о сотрудничестве с Москвой и НАТО, 21 декабря 2016, <https://lenta.ru/articles/2016/12/21/sargsyan/>

ռազմական անվտանգության ապահովումն է Թուրքիայի հնարավոր ագրեսիայից: Անշուշտ, քաղաքական-իրավական տեսանկյունից արցախյան հակամարտության կարգավորումը ՀՀ-ՌԴ պայմանագրերի հետ առնչություն չունի, և 102-րդ ռազմակայանն իրավասու չէ միջամտելու Արցախ-Ադրբեջան դիմակայությանը: Սակայն, պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ ռուսական ռազմակայանի վերաբերյալ պայմանագիրն ունի ռազմավարական նշանակություն և նման պայմանագրի առկայությունն արդեն իսկ նվազեցնում է պատերազմի հավանականությունը Արցախի դեմ:

Ամփոփելով անցած տարիների զարգացումները՝ կարելի է ընդհանրացնել, որ հայ-ռուսական ռազմավարական համագործակցության համակարգում առանցքային դեր ունի ռազմական-ռազմաքաղաքական բնագավառը: Հայաստանի շահերի տեսանկյունից այդ համագործակցությունն ուղղված է հետևյալ հիմնարար խնդիրների լուծմանը, այն է՝ ՀՀ զինված ուժերի ռազմական և ռազմատեխնիկական կարիքների ապահովումը, ինչպես նաև տարածաշրջանում ուժերի հարաբերական հաշվեկշռի պահպանումը:

Չորրորդ գլուխը՝ «**Ռուսաստանի ներգրավվածությունը արցախյան հակամարտության կարգավորման գործընթացում**» վերնագրով, բաղկացած է երկու ենթագլխից: Առաջին՝ «**Արցախի Հանրապետության շուրջ հակամարտության պատմաքաղաքական զարգացումները հայ-ռուսական հարաբերությունների համատեքստում**» ենթագլխում պատմական ժամանակագրությամբ համառոտ բնութագրվում են Արցախի (Լեռնային Ղարաբաղի) հետ առնչվող հիմնահարցերը:

Արցախի հիմնախնդրի առաջացումն ու զարգացումը սերտորեն կախված է Ռուսաստանի պատմության որոշ դրվագների հետ, այդ կոնֆլիկտի փուլային մասերը գրեթե միշտ համընկել են բուն Ռուսաստանի զարգացման համար որոշակիորեն վճռորոշ իրադարձությունների հետ¹⁹: Ակնհայտ է, որ Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքականությունը թե ընդհանրապես Հարավկովկասյան ուղղությամբ, թե մասնավորապես՝ արցախյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման առումով, բխում է ոչ թե հակամարտ կողմերից որևէ մեկի սպասումներից, այլ հենց Ռուսաստանի սեփական ազգային շահերից: Հակամարտության կարգավորման արդի գործընթացներում ՌԴ միջնորդական ջանքերը արտահայտվում են տարբեր ձևաչափերով, ներառյալ՝ Մինսկի խմբի շրջանակներում: ԵԱՀԿ իրավասությամբ Ղարաբաղյան հակամարտությունը կարգավորելու ջանքերը շարունակվում են երկու տասնամյակից ավել: Այդ ընթացքում կողմերին են ներկայացվել կարգավորման բազմաթիվ մոդելներ, արտահայտվել են

¹⁹ Арцах-Карабах. Библиография на русском языке 1988-2010 гг. / ЕГУ, Ин-т арменоведческих исследований; Сост.: А. Г. Симонян, А. А. Гарибян, Э. А. Бабаян; отв. ред. А. Г. Симонян. - Ер.: Изд-во ЕГУ, 2011. с. 29.

բազմապիսի մոտեցումներ: Ինչպես պարբերաբար նշում են միջնորդները՝ դեռևս շարունակվում են ջանքերը հակամարտող կողմերի տեսակետները մերձեցնելու ուղղությամբ: Այնուամենայնիվ, անկախ այն հանգամանքից, թե Ռուսաստանն ինչ կերպ է մասնակցում արցախյան հիմնահարցի լուծման բանակցային գործընթացին՝ ուղղակի, թե անուղղակի, այս կամ այն կազմակերպությունների նախաձեռնությունների մասնակցության ճանապարհով, միանշանակ գերտերության դերն այդ գործում մեծ է:

Երկրորդ՝ «**Ռուսաստանի մասնակցությունը արցախյան հիմնախնդրի բանակցային գործընթացին ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ձևաչափում**» ենթագլխում, քննարկվում են Մինսկի խմբի հովանու ներքո իրականացվող բանակցային գործընթացն ու որոշակիորեն փոխհամաձայնեցված պայմանավորվածությունները, վերլուծվում են Ռուսաստանի միջամտության դերը հակամարտության կարգավորման բանաձևի կայացման գործում:

Արցախյան հակամարտությունը, ժամանակագրական առումով լինելով առաջինը խորհրդային և հետխորհրդային իրականության մեջ, միաժամանակ, աչքի է ընկնում նաև իր կարգավորման բարդությամբ: Միջազգային ասպարեզում հայտնված արցախյան հակամարտության վրա ազդում են տարբեր աշխարհաքաղաքական գործոններ: Արցախյան հակամարտության վրա ազդող տեղական և արտաքին գործոններից Արցախի և Հայաստանի համար միանշանակ նպաստավոր են տեղական գործոնները, այն է՝ պատմական, տնտեսական, ազգային-էթնիկական գործոնները, բնակչության կամքը: Աշխարհաքաղաքական գործոններից ՀՀ համար նպաստավոր են Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի շահերը, իսկ Ադրբեյջանի համար այս տեսանկյունից առավել նպաստավոր պայմաններ են՝ ԱՄՆ-ի և ԵՄ (Գերմանիա, Մեծ Բրիտանիա) շահերը: Արդի շրջանում բանակցությունների հիմքում ընկած է խնդրի կարգավորման 3 սկզբունք՝ ժողովուրդների ինքնորոշման իրավունք, ուժի կամ ուժի սպառնալիքի չկիրառում և տարածքային ամբողջականություն:

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման շրջանակում հակամարտողների կողմից ընդունվել են մի քանի փաստաթղթեր, սակայն դրանցից ամենակարևորներն են՝ Մադրիդին ու Կազանինը, որոնք արտահայտում են ոչ այնքան հակամարտության բովանդակությունը, որքան մասնակից կողմերի նկատմամբ աշխարհաքաղաքական ազդեցիկ ուժերի ազդեցությունը: 2007թ. նոյեմբերին ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համա-նախագահների կողմից ներկայացվել են մադրիդյան առաջարկները, որոնց հիմքում կրկին վերոնշյալ 3 սկզբունքներն էին: Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորմանը կոչված մյուս՝ Կազանի փաստաթուղթը հենվում է Մադրիդի փաստաթղթի վրա:

Ավելի քան երկու տասնամյակ ԵԱՀԿ Մինսկի խումբը շարունակում է ջանքերը՝ ուղղված դարաբաղյան հակամարտության վերջնական կարգավոր-

մանը՝ միտված Մինսկի խորհրդաժողովն իրականություն դարձնելուն: Ինչպես հավաստում են իրենք՝ կարգավորման միջնորդները, այդ ընթացքում հաջողվել է որոշակիորեն մերձեցնել կողմերի տեսակետները, սակայն տարածայնությունները դեռևս առկա են: Հայկական կողմից հնչեցվում է նաև Արցախի Հանրապետությանը որպես բանակցային կողմ ներգրավելու արդարացի պահանջը, ինչը հիմնավորվում է 3 առաջնային գործոններով. առաջին, առանց Արցախի ներգրավվածության Հայաստանի Հանրապետությունը հանդես է գալիս որպես այդտեղի ազգաբնակչության անվտանգության երաշխավոր, երկրորդ, Մինսկի խմբի համանախագահները և բանակցային գործընթացին որևէ այլ մասնակցություն ցուցաբերած ներկայացուցիչներ բանակցությունների շրջանակներում ակտիվ հանդիպումներ են ունենում նաև պաշտոնական Ստեփանակերտում, և երրորդ, հակամարտության կարգավորմանն առնչվող ցանկացած որոշում չի կարող ընդունվել ԼՂ ազգաբնակչության²⁰ և վերջինիս կողմից օրինական ու միջազգային իրավական նորմերին համապատասխան կայացած իշխանությունների կամքին հակառակ (կամ առանց դիրքորոշումները հաշվի առնելու): Փորձագետների կողմից այս 3 իրողությունները գնահատվում են որպես անվերապահ ապացույց ԼՂՀ-ն որպես ակտիվ բանակցային կողմ դիտարկելու գործում²¹: Ավելին, Մինսկի խմբի համանախագահների հետ հանդիպումների ժամանակ Հայաստանի կողմից անընդհատ շեշտադրվում է այն կարևոր իրողությունը, որ Ադրբեյջանը շարունակում է ոչ միայն արհամարհել, անտեսել համանախագահների հորդորները, այլև միշտ դրսևորում է լրիվ հակառակ մոտեցում:

Որպես ամփոփում հարկ է նշել, որ մի կողմից Ռուսաստանը փորձում է չարագացնել զարգացումները և հետևողական լինել հակամարտության կարգավորման գործընթացի փուլային հասունացմանը, դրանով իսկ որոշակիորեն ընկնում է մյուս միջնորդների ազդեցության շրջանակ՝ կապված նրանց կողմից առաջարկվող բանակցային նախաձեռնությունների հետ: Մյուս կողմից, ակտիվություն ցուցաբերելով և իրադարձություններին ավելի հրատապ ուժ հաղորդելով վտանգ է ստեղծում նաև սեփական շահերի ու հետաքրքրությունների նկատմամբ, հատկապես հարավկովկասյան տարածաշրջանում թե՛ քաղաքական, թե՛ տնտեսական, թե՛ առևտրային և մի շարք այլ ազդեցությունների մասով:

Եզրակացությունում ամփոփված են ատենախոսության շրջանակներում կատարված հետևյալ հիմնական եզրահանգումներում՝

²⁰ **Захарова М.**, Компромисс по Нагорному Карабаху должен быть не в ущерб непосредственно живущим там людям, 15.06.2017, <https://news.am/rus/news/395494.html>

²¹ **Маркаров А.**, В переговорном процессе Республику Арцах необходимо рассматривать в качестве игрока, 20 май 2017, <https://armenpress.am/rus/news/891569/v-peregovornom-processe-respubliku-arcakh-neobkhodimo-rassmatrivat.html>

1. Հայ-ռուսական գործակցությունը Հայաստանի համար կարևորվում է աշխարհաքաղաքական տեսանկյունից, քանի որ Ռուսաստանը տարածաշրջանային դերակատարություն ունեցող պետություն է և, դարավոր ավանդույթներ ունենալով Հարավային Կովկասում, միաժամանակ իր վրա է կրում թե՛ միջազգային անվտանգության, թե՛ տարածաշրջանային անվտանգության երաշխավորման հիմնարար մասնաբաժինը՝ դրանով իսկ որոշակիորեն ազդեցություն ունենալով երկրների ազգային անվտանգության և ներպետական տարբեր զարգացումների վրա: Վերջին երկու տասնամյակներում Հարավային Կովկասի աշխարհաքաղաքական զարգացումները նպաստել են հայ-ռուսական սերտ կապերի ու արդյունավետ տնտեսական համագործակցության ընդլայնմանը, որը, իհարկե, կարող է յուրովի նախադրյալ հանդիսանալ պաշտպանական-անվտանգային հարցերում գործակցության մակարդակի բարձրացման համար:

2. Միջազգային հանրության ու այլ պետությունների կողմից Հայաստանի Հանրապետությունը և Ռուսաստանի Դաշնությունը ընկալվում են որպես քաղաքական դաշնակիցներ: Երկու երկրների դաշնակցական համագործակցությունն արտահայտվում է ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին հարաբերությունների բնագավառում համատեղ գործունեության, տարածաշրջանային և համաշխարհային քաղաքականությանը վերաբերող հարցերի շուրջ միասնական մոտեցումների, քաղաքական փոխհամաձայնության ծրագրերի, միջոցառումների մշակմամբ ու իրականացմամբ:

Հայ-ռուսական հարաբերությունները կրում են ռազմավարական բնույթ և արժևորվում են երկու երկրների անվտանգության համար ունեցած իրենց ընդգծված դերով ու նշանակությամբ: Հայ-ռուսական ռազմավարական համագործակցության ուղղությամբ ստեղծված իրավապայմանագրային դաշտի ու անցկացված միջոցառումների համալիր վերլուծությունը հավաստում է, որ այդ գործակցությունը հիմնվել է և շարունակում է արդյունավետորեն զարգանալ բոլոր ուղղություններով՝ հատկապես հիմնվելով անվտանգության ու ռազմաքաղաքական ոլորտների վրա:

3. Հայ-ռուսական ռազմաքաղաքական համագործակցությունը և Հայաստանի ռազմական անվտանգության պահպանումը բխում է Հայաստանի ու Ռուսաստանի երկարատև ռազմավարական փոխգործակցության շահերից, քանզի Հայաստանի՝ որպես ռազմավարական գործընկերոջ կարևորությունը Ռուսաստանի համար արտահայտվում է ոչ միայն Հարավային Կովկասում ռազմաքաղաքական դիրքերի ամրապնդման անհրաժեշտությամբ, այլև Մերձավոր Արևելքում ազդեցության և հնարավորությունների պահպանման առավելությամբ, նպաստավոր դաշտ է ստեղծում Ռուսաստանի և Հայաստանի ռազմավարական հակառակորդների ազդեցության ու գաղափարախոսությունների (պանթուրքիզմ, պանիսլամիզմ) ներթափանցման կանխարգելման համար: Հարավկովկասյան տարածաշրջանը Ռուսաստանի համար կարևոր-

վում է նաև այն առումով, որ իր մասով որոշակիորեն կարող է ազդել երկրի ազգային անվտանգության վիճակի վրա:

4. Ռուսաստանի հետ ռազմական-ռազմավարական դաշնակցային երկկողմ գործակցության առանցքային մասն են կազմում ռազմատեխնիկական և ռազմակրթական ոլորտները, ինչպես նաև ՀՀ զինված ուժերի և ՌԴ զինված ուժերի զորքերի (ուժերի) Միացյալ խմբավորման ուղղությունները: Այստեղ կարևոր է առանձնացնել, որ ներկայումս ռազմատեխնիկական համագործակցության իրագործվող ձևաչափում նախատեսված են ռազմական նշանակության արտադրանքի մատակարարումներն անհայտույց կամ արտոնյալ գներով, այսինքն՝ կամ հաստատագրված և համապատասխան համաձայնագրերով ֆիքսված գներով կամ էլ սեփական զինված ուժերի համար սահմանված պայմաններով: Այս հնարավորությունը կարևորվում է ՀՀ ԶՈՒ սպառազինության թարմացման ու արդիականացման խնդիրների կարգավորման գործընթացում: Նույնական վերաբերմունք է ամրագրված նաև Ռուսաստանի ՌՈՒՀ-երում ՀՀ զինված ուժերի ծառայողների զինվորական խորացված կրթություն ստանալու գործընթացում, ինչը հաստատվում է և ֆինանսավորվում է անվճար հիմունքներով՝ համաձայն տարեկան հատկացվող քվոտաների:

5. Հայ-ռուսական հարաբերությունների համատեքստում ընդգծվում է այն կարևոր հանգամանքը, որ Ռուսաստանի ռազմական ներկայությունը նպաստում, սակայն ամբողջապես չի ապահովում ԼՂՀ անվտանգությունն Ադրբեյջանի հետ հնարավոր պատերազմում: Քաղաքական-իրավական տեսանկյունից դարաբաղյան հակամարտության կարգավորումը ՀՀ-ՌԴ պայմանագրային կապերի հետ առնչություն չունի, և 102-րդ ռազմակայանն իրավասու չէ միջամտելու ԼՂՀ-Ադրբեյջան դիմակայությանը: Սակայն, փաստացի մոտեցումների պարագայում պետք է հաշվի առնել նաև այն, որ ռուսական ռազմակայանի վերաբերյալ պայմանագրի առկայությունը որոշակիորեն սանձազերծում է պատերազմի հավանականությունը Արցախի դեմ:

ՀՀ տարածքում ռուսական ռազմակայանի գործունեության դադարեցումը, ՌԴ կողմից Հայաստանին ռազմական օգնության ցուցաբերման դադարեցումը կհանգեցնեն տարածաշրջանում իրավիճակի կտրուկ փոփոխման: Անհրաժեշտ է նաև Հայաստանի, Թուրքիայի ու Իրանի հետ սահմանների պահպանության հարցում առանձնացնել ռուսական սահմանապահ զորքի դերը, որը բաղկացած է նաև հայ զինծառայողներից:

6. Հայ-ռուսական գործակցությունը Հարավային Կովկասում կայունության ապահովման առանձնահատուկ գրավականն է և որոշակիորեն անհրաժեշտ է նաև տարածաշրջանի չլուծված հակամարտություններից մեկի՝ Լեռնային Ղարաբաղի հիմնահարցի խաղաղ կարգավորման, շփման գծում լարված իրավիճակներից խուսափելու համար: Վերջին տարիներին պարբերաբար են դարձել շփման գծում իրավիճակի սրման փաստերը, ինչով

առավել անհրաժեշտ է դիտարկվում Հայաստանի ու Ռուսաստանի դաշնակցային հարաբերությունների խորացումը, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի շրջանակներում հակամարտության հետագա սրումը կանխելու և բանակցային գործընթացը շարունակելու ջանքեր գործադրելը:

Արենախոսության հիմնական դրույթները և նորույթ պարունակող եզրակացություններն արտացոլվել են հեղինակի հեղրկյալ հրապարակումներում՝

1. Աղաբաբայն Ա., Հայ-ռուսական ռազմավարական համագործակցության հիմնական ուղղությունների համառոտ վերլուծություն // Գիտական հոդվածների ժողովածու / ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Երևան, Զանգակ, 2016, էջ 72-78:

2. Агабабян А., Договорные основы участия России в становлении и развитии внешней политики Армении // Актуальные проблемы современной науки, 5-ая Международная научно-практическая конференция, Ставрополь, 16-20 февраля 2016г., с. 40-46:

3. Աղաբաբայն Ա., Հայաստանի Հանրապետության անդամակցությունը Եվրասիական տնտեսական միությանը և դրա ազդեցությունը անվտանգության ոլորտում // ԼՂՀ, Լրատու գիտական հոդվածների պարբերական ժողովածու, Մ. Մաշտոց համալսարան, Երևան, 2016, էջ 32-40:

4. Աղաբաբայն Ա., Հայ-ռուսական կապերը պայմանավորող տարածաշրջանային որոշ գործոններ // «Արդարադատություն» գիտական հանդես, ՀՀ արդարադատության նախարարության իրավաբանական ինստիտուտ, Երևան, 2016թ., թիվ 4 (35), էջ 52-56:

5. Агабабян А., Правовые аспекты военно-политического сотрудничества России и Армении в контексте Организации Договора о коллективной безопасности // Научный журнал “Социология и право” N 1 (35), 2017, Санкт-Петербург, с. 115-123

6. Աղաբաբայն Ա., Ռուսաստանի դերը Ղարաբաղյան հիմնախդրի բանակցային ձևաչափում // Կաճառ գիտական տարեգիրք-գիտական հոդվածների ժողովածու / ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Երևան, Զանգակ, 2017, էջ 164-171:

7. Աղաբաբայն Ա., Հայ-ռուսական ժամանակակից հարաբերությունների ձևավորումը և զարգացումը հետխորհրդային շրջանում // «Արդարադատություն» գիտական հանդես, ՀՀ ԱՆ իրավաբանական ինստիտուտ, Երևան, 2017թ., թիվ 3 (38), էջ 38-43:

8. Քոչարյան Տ., Աղաբաբայն Ա., Ռազմական-ռազմավարական երկկողմ գործակցությունը Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև // «Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնահարցեր» Միջ-բուհական կոնսորցիումի գիտական հանդես, Երևան, 2017, թիվ 2, էջ 169-176:

АГАБАБЯН АРМЕН АРТУРОВИЧ
ВЛИЯНИЕ АРМЯНО-РОССИЙСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НА ПРОЦЕСС
ГАРАНТИРОВАНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02- “Политические институты и процессы, международные отношения”. Защита диссертации состоится 10-ого июля 2018 г. в 13 ⁰⁰ на заседании Специализированного совета 056 “Политология” ВАК РА по присуждению ученых степеней при Национальном исследовательском университете обороны МО РА, действующем по адресу: ул. К. Улнеци 56/6, Ереван 0037, РА.

Резюме

Основной целью диссертации являются с точки зрения обеспечения безопасности Республики Армения оценка возможности влияния армяно-российского союза, выявление особенности отношений между двумя странами в контексте безопасности и военно-политических развитий, а также исследование роли России в переговорном процессе урегулирования Карабахского конфликта. Работа состоит из введения, четырех глав, выводов и списка цитируемой литературы. Во введении обоснована актуальность исследуемой темы, представлена степень научной разработанности проблемы, сформулированы цель и задачи, научная новизна исследования, теоретическое и прикладное значения работы.

Первая глава озаглавлена “Развитие армяно-российского сотрудничества в современную эпоху” и состоит из двух подразделов. В первом подразделе “Армяно-российские межгосударственные отношения в постсоветский период” кратко характеризуются исторические события армяно-российских дружеских отношений, анализируются их развития в постсоветский период. Во втором подразделе “Сферы армяно-российского сотрудничества и перспективы их развития” анализируются сотрудничество Армении и России в политической, экономической, социальной и других сферах, особенности и взаимозависимость этих связей.

Во второй главе “Армяно-российское партнерство и сотрудничество в контексте региональных проблем”- обсуждается суть сотрудничества двух стран, обусловленная региональными процессами. В первом подразделе “Армяно-российские отношения с точки зрения региональных интересов” на основе научного исследования оцениваются влияния этих связей на события Южно-кавказского региона, анализируются геополитические интересы и выгоды двух стран в

региональных процессах. Во втором подразделе “Влияние присоединения Республики Армения к Евразийскому экономическому союзу в сфере безопасности” отмечается, что с точки зрения перспектив подчеркиваются членство Армении в Евразийском экономическом союзе и его значение в сфере безопасности, которое является одним из важнейших направлений современных армяно-российских отношений.

Третья глава “Армяно-российское сотрудничество в контексте политики обороны и безопасности” состоит из двух подразделов. В первом подразделе “Армяно-российские союзнические отношения в рамках Организации Договора о коллективной безопасности” обосновывается положение, что участие страны в том или ином военно-политическом блоке позволяет последнему эффективно осуществлять обеспечение своей собственной безопасности в области региональной и внерегиональной политики. Во втором подразделе “Военно-политическое сотрудничество между Республикой Армения и Российской Федерацией” отмечается, что со времен установления дипломатических отношений между Арменией и Россией были осуществлены многочисленные и разнообразные мероприятия, направленные на последовательное развитие взаимовыгодного сотрудничества во всех сферах жизнедеятельности, однозначно включая военные, военно-политические и военно-технические направления.

Четвертая глава “Участие России в процессе урегулирования Карабахского конфликта” также состоит из двух подразделов. В первом подразделе “Историко-политические события вокруг Республики Арцах в контексте армяно-российских отношений” исторической хронологией кратко описываются некоторые проблемы, связанные с Арцахом (Нагорным Карабахом). Во втором подразделе “Участие России в процессе урегулирования карабахского конфликта в формате Минской группы ОБСЕ” обсуждаются осуществляемый переговорный процесс и определенные взаимосогласованные договоренности под эгидой Минской группы, анализируются роль и значение вмешательства Российской Федерации в урегулирование разрешения конфликта.

В заключении обобщены основные выводы, полученные в результате изучения предмета диссертации. Делается обобщение, что в непрерывном сближении Республики Армения с Российской Федерацией как в рамках двустороннего военного сотрудничества, а также в многостороннем формате, нужно достичь таких гарантий безопасности, предоставляемых Армении российской стороной, которые будут распространяться не только на угрозы западного, но и восточного направления.

AGHABABYAN ARMEN ARTUR

THE INFLUENCE OF ARMENIAN-RUSSIAN INTERACTION ON SECURITY WARRANTY PROCESS OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Dissertation under cipher 23.00.02- "Political institutions and processes, international relations" aspiring to earn PhD in Political Science. The public defense of the dissertation will take place on 10 July, 2018 at 13⁰⁰ in the National Defense Research University, MOD, RA at the 056 HAC Specialized Chamber session (56/6 K. Ulnetsi Str., Yerevan, 0037, Republic of Armenia).

Summary

The main aim of the thesis is to assess the possibilities of the Armenian-Russian Union's influence, to reveal the peculiarities of relations between the two countries in the context of security and military-political developments, and to explore Russia's role in the negotiation process of the Karabakh conflict settlement.

The work consists of an introduction, four chapters, conclusions and a list of cited literature. In the introduction, the urgency of the topic under investigation is substantiated, the degree of scientific elaboration of the problem is presented, the purpose and tasks, the scientific novelty of the research, the theoretical and applied significance of the work are formulated.

The first chapter is entitled "The development of the Armenian-Russian cooperation in the modern era" and consists of two subsections. In the first subsection "Armenian-Russian interstate relations in the post-Soviet period" the historical events of the Armenian-Russian friendly relations are briefly characterized, their development in the post-Soviet period is analyzed. In the second subsection "Spheres of the Armenian-Russian cooperation and prospects for their development" the cooperation of Armenia and Russia in political, economic, social, cultural and other spheres, features and interdependence of these relations are analyzed.

In the second chapter - "Armenian-Russian partnership and cooperation in the context of regional problems" - the essence of cooperation between these two countries is discussed, due to regional processes. In the first subsection - "Armenian-Russian relations from the point of view of regional interests" - on the basis of scientific research, the influence of these links on the events of the South Caucasus region is assessed, geopolitical interests and benefits of the two countries in regional processes are analyzed.

In the second sub-section "Influence of the accession of the Republic of Armenia to the Eurasian Economic Union in the sphere of security", it is noted that, from the perspective of the prospects, Armenia's membership in the Eurasian Economic Union and its importance in the sphere of security are one of the most important areas of modern Armenian-Russian relations.

The third chapter - "Armenian-Russian cooperation in the context of defense and security policy" - consists of two subsections. In the first subsection - "Armenian-Russian allied relations within the framework of the Collective Security Treaty Organization" - the provision is justified that participation of the country in this or that military-political bloc allows the latter to effectively ensure its own security in the field of regional and extra-regional policies. The second subsection, "Military-Political Cooperation between the Republic of Armenia and the Russian Federation," notes that since the establishment of diplomatic relations between Armenia and Russia, numerous and various measures have been implemented aimed at the consistent development of mutually beneficial cooperation in all spheres of life, military-political and military-technical directions.

The fourth chapter - "Russia's participation in the process of regulating the Karabakh conflict" - also consists of two subsections. In the first subsection - "Historical and political events around the Artsakh Republic in the context of the Armenian-Russian relations" - historical chronology briefly describes some problems related to Artsakh (Nagorno-Karabakh). The second part, "Russia's participation in the Karabakh conflict settlement process in the format of the OSCE Minsk Group", discusses the ongoing negotiation process and certain mutually agreed agreements under the auspices of the Minsk Group, analyzes the role and significance of the Russian Federation's intervention in resolving the conflict.

The conclusion summarizes the main conclusions obtained as a result of studying the subject of the dissertation. It is generalized that in the continuous rapprochement of the Republic of Armenia with the Russian Federation both within the framework of bilateral military cooperation, as well as in a multilateral format, it is necessary to achieve such security guarantees provided to Armenia by the Russian side, which will extend not only to the threats of the western, but also the eastern direction.

